

Mr. Marijan Sivrić

OPORUKE SVEĆENIKA TREBINJSKO-MRKANSKE BISKUPIJE

Oporuka ili testament, kao pravna forma, vuče korijen iz rimskog prava. Nastao je na razmeđu 7./6. stoljeća prije Krista. U klasično doba rimske povijesti testament je postao instrument posljednje volje ostavitelja, akt privatnopravne naravi, te se kao takav, pod izvjesnim uvjetima, mogao mijenjati ili poništavati.¹

U bizantskom pravu testament je mogao biti vlastoručno napisan (olografski) ili pisan od druge osobe (alografski).

Europski narodi baštinili su oporuku iz rimskog prava. U srednjem vijeku, naravno i kasnije, oporuka je kod gotovo svih europskih naroda široko primjenjivana. Tako je bilo i u Hrvatskoj, posebice u pomorskim i otočkim komunama, ali i u drugim područjima. Zbog toga je ta pravna forma našla svoje mjesto i bila normirana u statutima gradova i komuna.

Ista praksa bila je i na području stare dubrovačke općine i kasnije Republike. Na prostoru cijele Dubrovačke Republike oporuka ima daleku i razvijenu tradiciju. To posebno vrijedi za Grad, te otoke Lastovo i Mljet. I ostala područja postupno su, nakon uključivanja u državni sustav Republike, prihvaćala oporuku kao vid rješavanja naslijeđa. Tako je oporuka postala stalna praksa, široko

¹ Pravna enciklopedija, 2, Savremena administracija, Beograd, 1983., str. 191, 1691-94, 1717; Dr. Marijan *HORVAT*, Rimska pravna povijest, Zagreb, 1943., str. 33, 63, 72, 86-87.

primjenjivana, na cijelom prostoru u doba Republike. Intenzivno se ta praksa nastavila u doba austrijske vlasti, ali i kasnije. Na neki način oporuka je bila pretpostavljena ostavinskoj raspravi, iako nije mogla biti u suprotnosti s odredbama nasljednog i obiteljskog prava.

Statut grada Dubrovnika iz 1272. godine, u knjizi III., u člancima XLI. i XLII. regulira oporuku, njezinu formu, vjerodostojnost i pravnu moć.² Prema tim odredbama oporuka mora biti sastavljena u nazočnosti dva svjedoka (testes) ili dvojice izvršitelja (pitropa) oporuke. U roku od 30 dana svjedoci su bili dužni posvjedočiti posljednju volju ostavitelja. Ako je riječ o već umrloj osobi, koja nije ostavila oporuku u pisanoj formi, bilježnik (notar) bio je dužan sastaviti, pred zakletim sucima, tzv. naknadni usmeni testament (testamentum nuncupativum), a na osnovi izjava dvojice ili više svjedoka, koji su iskazivali posljednju volju oporučitelja.

Odredbe u Statutu grada Dubrovnika o raznim pitanjima, pa i o oporuci, dopunjavane su u kasnijim vremenima. Tako je određeno da se oporuka može sastaviti i izvan Grada i Republike, u inozemstvu, na nekom vjerodostojnom mjestu. Oporuke su u Dubrovniku mogli ostavljati i stranci, dakle osobe koje su se kao strani državljani zatekle na dubrovačkom području.

I Statut otoka Lastova iz 1310. godine, u glavama XXIII., XXIV., XXV., LII. i LIII., regulira sve važne elemente oporuke.³ Statut otoka Mljeta tu problematiku uređuje u glavama 37. i 38. svoga Statuta.⁴ Kao što je već spomenuto, odredbe o testamentu dopunjavane su odlukama u državnim vijećima Republike, prije svega u Vijeću umoljenih (Senatu).⁵

U početku su oporuke pisale privatne osobe, pretežito svećenici, s pravom javnosti. Oni su sastavljali i izdavali punovaljanu ispravu.

Stvar se u Dubrovniku izmijenila kada je 1282. godine osnovan *Javni državni notarijat* (Publica notaria di Ragusa). Uredio ga je i dugo vodio učeni svjetovnjak Tomassino de Savere, rodom iz talijanskog grada Reggio Emilia.⁶

Oporuka se mogla sastavljati i u lokalnim kancelarijama na

² Statut grada Dubrovnika iz 1272. godine, str. 126.

³ F. RADIĆ, Knjiga o uredbama i običajima Skupštine i općine Lastovo, MHJSM, Zagreb, 1901.; PAD, XXXI/1-30, Libro delli ordinamenti ... de Lagosta, f. 121-123.

⁴ PAD, 21, 1-30, Libro de ordinazione e delle usance a della universitaa del Comun di Meleda, f. 146 i 146'.

⁵ Statut grada Dubrovnika iz 1272. godine, Gl. XLII., knj. VIII., str. 224-226.

⁶ Dr. G. ČREMOŠNIK, Kancelarijski i notarski spisi, str. 1-15.

području Republike, u Stonu, Konavlima, Trstenom, te u kancelarijama samoupravnih otočkih komuna.

Oporuke su ostavljali, reklo bi se, gotovo svi. Tu se susreću osobe različitog društvenog podrijetla - vlastelini, građani, pučani, te ljudi raznih zanimanja i profesija. Među njima su obrtnici, trgovci, moreplovc, kućevlasnici, državni i javni službenici, duhovne osobe - biskupi, vikari, svećenici.

Predmeti su oporučivanja, općenito kazano, pokretna i nepokretna dobra kojima je oporučitelj za života raspolagao. Poštujući odredbe nasljednog i obiteljskog prava, oporučiteljeva je volja bila neprikosnovenena.

U spisima dubrovačkog Notarijata sačuvan je izvjestan broj oporuka biskupa, vikara i svećenika trebinjsko-mrkanske biskupije od 13. do početka 19. stoljeća.

U ovom radu donosimo prikaz oporuka vikara i svećenika trebinjsko-mrkanske biskupije. Riječ je o oporukama svećenika rođenih u toj biskupiji ili su u njoj vršili svoj duhovni poziv i obavljali svećeničku službu. Tako su testamentarne oporuke ostavili Bošković Nikola, sin Bože (Natala), Dobroslavić Damjan, sin Miloša, Lazarević (Lazzari) Andrija, sin Pave, Milošević Petar, sin Mate, Pažin Josip, sin Milosava, Sunožić Jure i Zvonko Andrija.

Oporuke svećenika trebinjske biskupije višestruko su značajne. Prvenstveno su značajne za povijest svećenstva, ali i općenito za povijest biskupije. One nam pružaju podatke o podrijetlu svećenika, njihovom školovanju, dušebrižničkom radu, religijskom odgoju povjerenog im puka, brizi o održanju vjerskih institucija i odgoju svećeničkog podmlatka, te o humanitarnom i kulturnom djelovanju. Isto tako, oporuke nam daju podatke o materijalnom stanju svećenstva, načinu i uvjetima stanovanja, odijevanja, pokućstvu i drugoj imovini s kojom su raspolagali. U njima nalazimo i dragocjene podatke o rodbinskim odnosima i ljudima s područja trebinjsko-mrkanske biskupije. Zbog toga su značajne i za proučavanje etničkih i demografskih prilika hrvatskoga katoličkog puka na prostoru te prastare biskupije. Upravo s toga stajališta i donosimo prikaz testamenata svećenika trebinjsko-mrkanske biskupije.

OPORUKA DON NIKOLE BOŠKOVIĆA

Oporuka Nikole, sina Bože Boškovića, iz Orahova Dola napisana je 15. travnja 1796. u oporučiteljevoj kući u predgrađu Pile u

Dubrovniku.⁷ Testament ima i dodatak (additio), datiran 3. ožujka 1797. godine.⁸

Naslov don Damjanove oporuke u izvornom obliku glasi: Testamentum R(everendi) D(omini) Nicolai Natalis Boscovich sacerdotis Rhagusini cum additione.⁹ Riječ je o svećeniku Nikoli (1728. - 1797.), sinu Bože Boškovića, unuku Tome Starijeg Boškovića, rodonačelnika Tomičića. Zbog toga potrebno ga je razlikovati od istoimenog svećenika Nikole Boškovića (1703. - 1738.), njegova strica, inače sina već spomenutoga Tome Starijeg. Svećenik Nikola (mladi) školovao se za svećenički poziv u Italiji. Bio je svećenik dubrovačke nadbiskupije, ali je, povremeno i po potrebi, odlazio i u svoj rodni kraj i opsluživao vjernike u tamošnjim župama u Popovu.¹⁰

U svom testamentu Nikola je u vidu legata ostavio dijelove imovine s kojom je, kao svećenik, raspolagao.

Prije svega, zahvalivši Bogu Tvorcu i Spasitelju, moleći ga za vječno kraljevstvo, Nikola je u podjednakom iznosu obdario tri glavne dubrovačke crkve - Katedralu (S. Maria Maggiore), Sv. Vlaha (S. Biagio) i crkvu Gospe na Dančama (Madona delle Danze). Ovu posljednju (Gospu na Dančama) dodatno je obdario s 20 dukata. Sve je to učinio i kao dar, uz jedini uvjet da se u tim crkvama govore mise za spas duše njegove.

Nakon toga svećenik Nikola čini još jednu humanu gestu darujući 50 dukata za raspodjelu siromašnima u dubrovačkom Ospitalu ("... alla poveri dell' Ospitale alle Pile...").¹¹

Svojoj sluškinji Jeli, vjerojatno rodnom iz Popova, kako su običavali i drugi svećenici rodom iz toga kraja, ostavio je legat od 70 dukata za revnu službu i njezin trud.

Nikola nije zaboravio ni dvojicu svoje braće, Matu i Ivana u Orahovu Dolu u Popovu. Njima je ostavio 600 pijastera s preporukom da se to pravedno raspodijeli u njihovoj kući u Orahovu Dolu.

Njima ostavlja i jednu kožnu dolamu sa srebrnim pucama, koje se nalaze kod njega, a dar su njegova pokojnog oca Boška kao ugodnu uspomenu na njega.

⁷ PAD, Test. Not., No. 88, 6. 9. 1797., f. 24-25'.

⁸ PAD, Test. Not., No. 88, 6. 9. 1797., f. 25'.

⁹ PAD, Test. Not., No. 88, 6. 9. 1797., f. 24.

¹⁰ Vidi: M. SIVRIĆ - N. VEKARIĆ, Genealoški razvoj roda Bošković, HNK "NAPREDAK" 1994., str. 130-131.; Mr. Ivica PULJIĆ - S. VUKOREP, Hutovo, str. 302-306.

¹¹ PAD, Test. Not., No. 88, 6. 9. 1797., f. 25.

Obdario je i svoju snahu Mandu, udovicu njegova već pokojnog brata Tomice Mlađeg, ostavljajući joj 10 dukata.

Za sva svoja ostala, eventualno nespomenuta, dobra Nikola je odredio svoga univerzalnog nasljednika u osobi Nikole, sina Tomice Boškovića, svoga bratića.

Za skrbnike (eppitropi) i izvršitelje (essecutori) svoga testameta nominirao je gosp. Martolizzu Đura Bogdani, gosp. Luku Draškovića i svoga, već spomenutog, bratića Nikolu, sina Tomice Boškovića, kojima povjerava točno i potanko izvršenje svoje posljednje volje.

Kada je okončao svoj testament i izrekao zabranu njegove izmjenljivosti, Nikola se prisjetio i svoje dvije sestre Stane, udate za Nikolu Koića u Grabovu Dolu u Popovu, te Ivane, udovice Jakova Pervanovića iz Radeša, ostavljajući im po pet dukata, da se mole za nj do smrti, a potom da to čine njihova djeca i nasljednici.

Nakon izloženog, što sadrži glavni testament, slijedi dodatak (additio), koji je u pisanoj formi učinio svećenik Nikola Bošković u Dubrovniku, 3. ožujka 1797. godine. S adicijom potvrđuje sve što je rekao u glavnom testamentu u svim pojedinostima. Donosi samo jednu novu odredbu koja se odnosi na njegovu braću, Matu i Ivana. Naime, naređuje svom nasljedniku, da poslije njegove smrti, naplati njegovih 200 dukata od gosp. Antuna Brbore. Od toga iznosa treba da uzmu svoj dio od 600 pijastera dvojica braće njegove Mate i Ivan. Kako se vidi iz bilješke distribucije na margini testameta svoj dio su Nikolina braća Mate i Ivan preuzeli 18. veljače 1798. godine.

OPORUKA DON DAMJANA DOBROSLAVIĆA

Dobroslavići su stari rod, veoma raširen, kako u Popovu u Hercegovini tako i na dubrovačkom području. Na području Popova spominju se u naseljima Gajic i Brijeg na Trebinji i u Ravnom. U raznim vremenima živjeli su i u drugim naseljima Popova, u Dubljanima, Kotezima, Cicrini i Trnčini.¹²

Prema dosad dostupnim podacima taj se rod može posvjedočiti, po prvi put, na području Popova 1604. godine. Te godine spominje

¹² M. SIVRIĆ, O nekim upisima hercegovačkih prezimena od početka 18. stoljeća do pada Republike 1808. godine u maticama župe Grad u Dubrovniku, dio I., "HERCEGOVINA", Mostar, 1983., str. 138-141.; Mr. Ivica PULJIĆ - S. VUKOREP, Hutovo, str. 316-317.

se svećenik Filip Dobrosravić, kojeg je Toma Medvjedović, biskup novouspostavljene "stjepanske biskupije" postavio za župnika u Popovu ("Die 10. decembris 1604. P. Philippum Dobrosaljić, provinciae Ragusinae filium, de Popouo oriundum, parochum in Popouo instituit").¹³ Spomena o Dobrosravićima iz Popova u 17. stoljeću ima više. Sve češće se spominju i na dubrovačkom području.

Kao i njegov prethodnik Filip tako je i don Damjan Dobrosravić bio svećenik dubrovačke biskupije, kako stoji i u njegovoj oporuci ("Testamentum R. D. Damiani Dobroslavich Sacerdotis Rhagusini").¹⁴ Međutim, on je, svojim podrijetlom i svećeničkom službom, makar dijelom, bio vezan za Popovo i njegove župe.

Župu Trebinju u Popovu primio je 1701. godine. Na to mjesto postavio ga je trebinjsko-mrkanski biskup Antonio Righi. Isti biskup ga spominje i 1703. kao župnika u Belinićima u Popovu. U župama Popova, kojima je privremeno upravljao, ostao je do 1705. godine, nakon čega se vratio u Dubrovnik.¹⁵

U Dubrovniku je bio veoma aktivan i vitalan svećenik. Bio je popularan i omiljen, posebice kod ljudi iz Popova. Često im je bio "pri ruci" u raznim prilikama. Važio je kao osobito povjerljiva osoba. Oporučitelji su ga često, posebno oni iz Popova, nominirali za skrbnika svojih oporuka. Susreće se često i kao vršitelj ceremonije krštenja i vjenčanja osoba iz Popova, ali i onih iz drugih krajeva.

Don Damjan Dobrosravić se ponovo, istina na kraće vrijeme, vratio u Popovo kada je, nakon smrti župnika Jure Šumanovića, preuzeo župu Trebinju. Toga se položaja odrekao 1736. godine te se ponovo vratio u Dubrovnik.¹⁶ Stanovao je u svojoj kući u predgrađu Pile u Dubrovniku.¹⁷ Imao je četiri brata, Ivana, Vitu, Petra i Miju, poznate i imućne kožuhare i trgovce koji su poslovali u Dubrovniku. Prema dosadanjim spoznajama, oni su s ocem Milošem došli u Dubrovnik u drugoj polovici 17. stoljeća. Obitelj se uspješnim poslovanjem izvanredno snašla u novoj sredini te se u njoj i stalno nastanila.¹⁸

¹³ B. PANDŽIĆ, De dioecesi tribuniensi et mercanensi, str. 74.

¹⁴ PAD, Test. Not., No. 74, f. 150.

¹⁵ B. PANDŽIĆ, De dioecesi tribuniensi et mercanensi, str. 111.

¹⁶ B. PANDŽIĆ, De dioecesi tribuniensi et mercanensi, str. 112.

¹⁷ PAD, Test. Not., No. 77, f. 150.

¹⁸ U Dubrovniku, u Gradu i na Pilama, živjela su i don Damjanova braća Vito, Petar i Mijo. Sva trojica ostavila su svoje oporuke.

Prema zapisu o smrti u matici župe Grad u Dubrovniku don Damjan Dobrosravić je umro 1743. godine u dobi od 74 godine.¹⁹

Svoju oporuku don Damjan je sastavio 6. rujna 1743. u kući na Pilama. Promulgacija testamenta izvršena je 5. listopada 1743. godine.

Nakon što se, po običaju i na prvom mjestu, zahvalio Bogu i Blaženoj Djevici Mariji, don Damjan je obdario tri dubrovačke crkve - Sv. Vlaha (S. Biagio), Gospu na Dančama i Gospu od milosrđa.

Potom je odredio da svoju kuću s vrtom, u kojoj stanuje, slobodno i bez ikakve naknade, ostavlja Anici, kćeri pokojnog mu brata Ivana, kao miraz (dotu). Ako se ona ne bi udala ili ne bi imala potomstva, rečena kuća bi pripala njegovim bratićima, Baltazaru i Melhioru, sinovima njegova brata Ivana.

Isto tako, sve knjige, koje se nalaze u njegovoj sobi, neka se predaju bratićima Baltazaru i Melhioru. Njima, također, ostavlja i neke druge predmete.

Anici, kćeri pokojnog mu brata Ivana, ostavlja neke kućanske predmete, među kojima je i svjetiljka u velikom staklu.

Kati Vite Tadic Dobroslavich ostavlja "un materazzo piccolo" i sve predmete u kuhinji, kao što su mali i veliki pjati (tanjuri), dvije "tengerize" s poklopcima (posude), dva tronošca (stalka), "sahan mali od mjedi" i jedan "pjat" iz Stona.

Naredio je da se bratu Miji i njegovoj kćeri Mariji daju svi predmeti koji se nalaze u njegovoj sobi i saloči (predsoblje), i to jedan bakreni sud sa žutim grančicama i poklopcem, te jedan "kaculich mali" (kotao). Ako te predmete njegovi skrbnici budu prodali, neka se od dijela plate medikamenti, a ostatak da se dâ Miji Dobrosraviću i njegovoj kćeri Mariji.

Za plaćanje troškova svoga pokopa ostavio je nekoliko srebrnih predmeta koje će njegovi skrbnici javno prodati.

Na kraju je don Damjan odredio i svoga univerzalnog nasljednika. To je bio njegov brat Mijo Dobrosravić.

Za skrbnike izvršenja svoje oporuke odredio je R. S. D. Tomasa Tomičića, nadbiskupa skopskog, i R. D. Petra Tortovića, svećenika.

¹⁹ PAD, Liber MRT, Grad Dubrovnik 1729.-1768., f. 81.

OPORUKA DON ANDRIJE LAZAREVIĆA

Don Andrija Lazarević, svećenik trebinjsko-mrkanske biskupije i župnik u župi Gradac, podrijetlom je iz Hotnja. Testamentarnu oporuku je ostavio 1768. godine, a njoj je pridodan i dodatak (addizio) 1775. godine. Prva je oporuka naslovljena kao "Testamentum c(um) Ad(dizion)e D(omini) Andreae Lazzari vicarii G(e)n(era)lis Dioecesis Tribuniensis, vita functi Tribunii".²⁰

Iz naslova se vidi da se oporuka sastoji iz dva dijela - testamenta i njegova dodatka (addizio).²¹ Oporuku je don Andrija pisao u svojstvu generalnog vikara trebinjske biskupije. Svoj je život okončao u svojoj biskupiji, u Gracu, gdje je i rezidirao.²²

Oporuka je data u pisanoj formi i bila je deponirana, što je bilo uobičajeno, u državnom Notarijatu u Dubrovniku. Pisana je 8. srpnja 1768. u Gracu, u kući u kojoj je običavao stanovati. Svoju oporuku počinje riječima: "Io D. Andrea di Paolo Lazzari nativo della Dioecesi Tribuniense..."²³ Iz kratkog teksta saznajemo da je don Andrija sin Petra Lazarevića, a da je običavao nositi i koristiti prezime Lazzari umjesto izvornog Lazarević.

Nakon uobičajenih zahvala Spasitelju i Tvorcu, Isusu Kristu i Djevici Mariji, koje posebno priliče jednom svećeniku, te darivanja glavnim crkvama u Dubrovniku - Katedrali ("Duomo"), Sv. Vlahu (S. Biagio) i Gospi na Dančama, don Andrija je izložio oporuku svoje posljednje volje.

Na prvom mjestu odredio je nasljednike svih svojih posjeda, nepokretnih i pokretnih, zlatnine i srebrenine, gotovine i pologa, koje je on imao u gradu Dubrovniku ili, kako u oporuci stoji, "u Turskoj" ("nella Turchia").²⁴ Bio je za to nominiran njegov bratić Đuro, sin Ivana Lazzarija ("...il mio pronipote"²⁵ Giorgio di Giovanni

²⁰ PAD, Test. Not., No. 83, 1768., f. 13'-14'.

²¹ PAD, Test. Not., No. 83, 1768., f. 15-16.

²² B. PANDŽIĆ, Trebinjska biskupija u tursko doba, Zbornik 1000 godina trebinjsko-mrkanske biskupije, str. 114.; O rodu Lazarević iz Hotnja: Mr. Ivica PULJIĆ - S. VUKOREP, Hutovo, str. 319-320.; M. SIVRIĆ, O nekim upisima hercegovačkih prezimena..., "Hercegovina", 5, Mostar, 1985., str. 102.

²³ PAD, Test. Not., No. 83, 1768., f. 13'.

²⁴ PAD, Test. Not., No. 83, 1768., f. 14.

²⁵ Naizmjenično piše "nipote" i "pronipote". Ispravno bi bilo prvo, ali ostavljamo kako je u originalu.

Lazzari...”),²⁶ kako stoji u oporuci. Nakon Đurine smrti oporučena dobra prešla bi na njegove muške potomke, ako ih bude imao. Ako Bog bude htio, ističe don Andrija, da Đuro umre i ne ostavi svojih zakonitih muških potomaka, određuje da se dâ u najam ili da bude “affito” njegova (don Andrijina) kuća koja se nalazi u dubrovačkom predgrađu (“...in Borgo di Ragusa sopra Mincetta...”).²⁷ Zapravo se spomenuta kuća nalazila u predgrađu Pile. U tim okolnostima prihode bi naslijedio biskup trebinjske biskupije, raspoređujući to ponajviše radnicima samcima, s tim da se oni, zauzvrat, mole za duše puka njegove biskupije. Isto tako, zapovjedio je, da se govore tihe mise prema njegovoj (don Andrijinoj) nakani, i to u kući u kojoj njegov “praunuk” Đuro ne bi ostavio muške nasljednike.

Isto tako, svom bratiću Đuri preporučuje njegove tri sestre, koje su u starosti, i sirotice su. Preporučuje mu, također, jednu ženu, po imenu Anicu Milanović, koja čuva, pazi i stanuje u njegovoj kući u Topolom sa još dvije malodobne djevojčice. Zapovjedio je svom unuku da spomenuta Ana Milanović ostane u toj kući kao i spomenute “pupille” do svoje punoljetnosti.

Na kraju oporuke don Andrija određuje za svoga univerzalnog nasljednika Đuru, sina Iva Lazzarija (Lazarevića), svog bratića.

Za skrbnike je odredio i postavio Serafina Ivana di Bonu, Nikolu Natala di Saraca, te svećenike don Iva Chirico i don Mata Raića (sic - Raicci). To je najbitnije u svezi s don Andrijinim prvim pisanim testamentom, deponiranim u Notarijatu u Dubrovniku.

Osvrnimo se, ukratko, na dodatak (addizio) prethodnoj oporuci koja je naslovljena “Testamentum nuncupativum c(um) a(ddizione) Re(veren)di D(omini) Andreae Lazzari Vicarii Dioecesis Tribuniensis vita functi Tribunii”.²⁸

Dodatak je izložen, također, u formi uobičajenog testamenta, a datiran je 12. srpnja 1775. godine. Sastavljen je i napisan u don Andrijinoj kući u Gracu kao i njegov prvi testament.

Naznaka *nuncupativum*, uz adiciju, sugerira o naknadno sastavljenom testamentu uz, najmanje, dvojicu svjedoka. Međutim, adicija je napisana za života don Andrijina, ali nije bila blagovremeno predočena

²⁶ PAD, Test. Not., No. 83, 1768., f. 14.

²⁷ PAD, Test. Not., No. 83, 1768., f. 14.

²⁸ PAD, Test. Not., No. 89, 1775., f. 15.

u Notarijatu, gdje je od 1768. bila deponirana njegova prva oporuka.

Adicija je, očito, predočena u Notarijatu poslije don Andrijine smrti, pa je i po toj osnovi *testamentum nuncupativum*. Autentičnost novoga pisanog testamenta (kao adicije) posvjedočila su dvojica svećenika trebinjsko-mrkanske biskupije: don Petar Milošević i don Ilija Raič. Oni su stavili svoje potpise na izjavu don Josipa Pažina, koju je dao pred sucima za građanske parnice, 27. kolovoza 1775. godine.

Promulgacija novog testamenta (adicije), kao i oporuke u cijelosti, izvršena je 2. ožujka 1776. godine, što je značilo da je pravovaljana.

Novi testament (adicija) nije poništio ranije napisan iz 1768. godine, već samo donosi neke dopune. Poglavitito se radi o uputama koje je dao donosiocu novoga testamenta (adicije) don Josipu Pažinu, tadanjem župniku u Gracu. Dobrim dijelom to se odnosi na neke novčane iznose, koji su bili položeni kod dubrovačkog nadbiskupa msgr. Pugliesija, te na neke dobiti na pologe koje je, u Italiji, oporučno ostavio don Marko, Andrijin brat.

Jedna odredba odnosi se na njegov posjed (parcelu) u Stonu, koji je don Andrija nekada, tamo, kupio. Nešto, dodatno, govori o svojoj kući u Topolom, te paziteljici Ani Milanović, pa i o majci svoga univerzalnog nasljednika "praunuka" Đure, sina Ivana Lazzarija. Svima njima ostavlja male novčane legate iskazane u dukatima.

Za skrbnike (epitropi) i izvršitelje (essecutori) don Andrija je odredio i postavio Nikolu Natala di Saraca i Nikolu Michaelae Giorgio di Bona.

OPORUKA DON PETRA MILOŠEVIĆA

Don Petar (Stariji), sin Mate Miloševića, rodom je iz Prijedora u župi Trebinji u Popovu polju. Imao je još dvojicu braće, Đuru i Ivana, te sestru Ivanu. Jedan od dvojice Đurinih sinova postao je svećenik i nosio je, također, svećeničko ime Petar časteći na taj način i svoga strica don Petra. Od drugog Ivanovog sina, čije ime nije poznato, treći je svjetovni svećenik iz te popovopoljske obitelji, svećeničkog imena don Đuro.²⁹

²⁹ B. PANDŽIĆ, Trebinjska biskupija u tursko doba. M. SIVRIĆ, O nekim upisima hercegovačkih prezimena..., "Hercegovina", 5. Mostar, 1985., str. 108-109. Mr. Ivica PULJIĆ - S. VUKOREP, Hutovo, str. 328.

Kao i don Andrija Lazzari, tako i don Petar (Stariji) Milošević ima dvije oporuke. Prva je uobičajeni pisani testament,³⁰ a druga naknadni dodatak (additio)³¹ prethodnom testamentu.

Prva don Petrova oporuka (Testamentum R(everend)i D(omini) Petri Matthei Miloscevič Presbiteri defuncti in Tarpagn),³² datirana 20. lipnja 1750. godine, najvjerojatnije je pisana u Trpnju na Pelješcu.

Zahvalivši se, na prvom mjestu, Bogu na dobročinstvima i Blaženoj Djevici Mariji, don Petar je obdario tri glavne dubrovačke crkve. To čini iz ostvarene dobiti na svoj uloženi kapital u Zecchi u Dubrovniku. Provođenje te svoje odluke povjerio je Natalu (Boži) Nikole Boškoviću (Ruderovu bratu), inače službeniku u dubrovačkoj Kovnici novca.

Također je naredio da poslije njegove smrti Bratovština (*Congregatione*) svećenika sv. Petra (*S. Pietro di Catedra*) dio njegova kapitala od 200 cekina i dobit stavi na polog koji treba ostati stalan.

Dobit od toga kapitala Bratovština sv. Petra treba svake godine dati Natalu (Boži) Nikole Boškoviću i Nikoli Natala (Bože) Boškoviću jedan dio u razdiobi na tri podjednaka dijela.

Jedan dio namjenjuje za mise za njegovu dušu, koje će reći njegov unuk, don Petar, sin Đure Miloševića, za svoga života. Poslije njegove smrti oporučitelj predodređuje da to bude netko od svećenika iz njegove rodbine i njihovih nasljednika. Drugi dio treba ustupiti mati pokojnog Ivana Miloševića njegovu unuku i njegovu bratu, a poslije njihove smrti njihovim sinovima i kćerima i njihovim nasljednicima. Treći dio namijenio je svojoj sestri Ivani, koja živi u Ravnom u Popovu. Poslije njezine smrti to trajno ostavlja njezinim sinovima i njihovim nasljednicima.

Ako se "ugase" nasljednici, odredio je da se ta dobit ustupi njegovu bratu Đuri za očev dio, njegovim nasljednicima i sljednicima, s tim da govore toliko misa za njegovu dušu i njegove nakane.

Kada umre Božo Nikole Bošković, don Petar je zamolio Kongregaciju sv. Petra da trećinu namijenjenu za svete mise ustupi njegovu unuku (don Petru) za slavljenje. Poslije njegove smrti to

³⁰ PAD, Test. Not., No. 78, 1750., f. 216-216'.

³¹ PAD, Test. Not., No. 78, 1753., f. 217-220.

³² PAD, Test. Not., No. 78, 1750., f. 216.

treba činiti rođak ili njegov nasljednik kako je već određeno. Ostala dva dijela neka se podijele nekoj “bogobojažljivoj” osobi koja djeluje u Popovu.

Za univerzalnog nasljednika don Petar je odredio svoga bratića Matu, sina Ivana Matinog Miloševića, koji obitava u Prijevoru u Popovu.

Skrbnicima svoje oporuke don Petar je učinio Natala (Božu) Nikole Boškovića i Nikolu sina Bože Boškovića.

Drugi oporučni dodatak (Testamentum, sive additio nuncupativum R(everendi) D(omini) Petri Millosceovich)³³ sastavljen je u pisanoj formi u Trpnju, 3. travnja 1753. godine. Točnost njegova dodatnog testameta posvjedočili su Petar Marscich i Mihajel Franković u nazočnosti kancelara Nikole Augustinovića.

Pregled dodatka oporuci izvršen je 9. travnja 1753. u nazočnosti Antuna Luke de Sorgo i dvojice sudaca, što je notirao i vicekancelar Scopich.

Ispitivanje (eksaminacija) svjedoka Petra Marscicha i Michila Francovicha izvršeno je 16. travnja 1753. godine. Njima su postavljena pitanja, koja se odnose na neke činjenice navedene u dodatnoj oporuci don Petra Miloševića, a trebalo je utvrditi njihovu autentičnost. Poslije ispitivanja svjedoka oporuka je u cijelosti proglašena valjanom.

Novom oporukom don Petar nije poništio niti izmijenio neke legate iz svoga prethodnog testameta 1750. godine. Zbog toga u cijelosti i predstavlja dopunu.

Na prvom mjestu don Petar je naredio da se njegovoj unuci Jeleni, koja ga je dugo služila, dade 35 cekina, koji se nalaze u njegovu sanduku, a na to obvezuje svećenike Antuna Simonettija i Mihaela Fabrellija. Nešto groša, koji se nalaze kod don Antuna Simonettija također namjenjuje unuci Jeleni. Njoj, isto tako, ostavlja 40 lira koje mu duguje Šimun Striz iz Trpnja, te 20 grošeta od duga Iva Porobila i 40 grošeta Klare Franichieve iz Trpnja.

Don Antunu Simonettiju ostavlja 3 cekina, a isto toliko i don Miji Fabrelliju. Don Antunu Krešiću ostavlja 1 cekin, a don Mati Butkoviću, župniku, 2 cekina. Svima njima ostavlja to za govorenje misa.

³³ PAD, Test. Not., No. 78, 1753., f. 217.

Također je naredio da se iz blagajne gospodina Nokovića vrate četiri zlatnika, koji su na njegovu računu, a za koje mu je dao 11 svojih (druge vrijednosti), kako je to zapisano i na don Petrovom računu. Tih 11 cekina treba vratiti nasljednicima, koji budu izvršitelji, “i kako zapovijedam na račun koji se nalazi kod mene” (don Petra).

Iznos od 111 cekina u zlatu, četiri zlatnika (“dopie”) i još neke novce namijenio je za svoj pogreb, a ostatak svećenicima u župi Trpanj.

Svoju novu misnicu, koja se nalazi u crkvi Gospe od Karmena u Trpnju, ostavlja crkvi u zamjenu za jednu staru koja će služiti za pokop.

Isto tako, naredio je Jeleni, svojoj bratanici, da sve što od prehrane pripada njemu u kući Kapelanije, neka se vrati i preda kući Nokovića, kojoj pripadaju stvari i drugi predmeti što se nalaze u sanduku u njegovoj kući.

Sav ostali novac, koji se bude nalazio kod njega, odredio je svojim nasljednicima koje je imenovao u testamentu.

OPORUKA DON JOSIPA PAŽINA

Don Josip Pažin, sin Milosava, potječe iz veoma razgranatog roda, koji svoje podrijetlo vodi iz Glumine. Sigismund Tudisić u svom izvješću Kongregaciji, 1751. godine, spominje svećenika Josipa Pažina, tada 32-godišnjaka, rođenog u Glumini, u župi Dubrave (“...D. Giuseppe Pagini d’eta d’anni 32 nativo di Glumina della parochia Dubrave...”).³⁴ U svojoj oporuci (Testamentum R. D. Josephi Milloslavi Pagini presbyteri Dioecesis Tribuniensis)³⁵ iz 1807. godine ne spominje Gluminu kao mjesto rođenja, već zaselak Pažini u župi Dubrave.

Kao svećenik župnikovao je privremeno i na kraći rok, poslije smrti don Petra Bronzića, u župi Dubrave, od konca 1759. ili početka 1760. godine. Za župnika novoosnovane župe Hrasno imenovan je 30. studenog 1761. godine. U župi Gradac službovao je od 1763. i tu ostao do 1776. godine. Nakon toga prešao je u Dubrovnik.³⁶

³⁴ B. PANDŽIĆ, *De dioecesi tribuniensi et mercanensi*, str. 153.

³⁵ PAD, *Test. Not.*, No. 90, 1807., f. 168.

³⁶ B. PANDŽIĆ, *Trebinjska biskupija u tursko doba*, str. 111, 115.

Oporuku je don Josip Pažin pisao u Dubrovniku 10. svibnja 1807. godine. Njezina je promulgacija izvršena 13. srpnja iste godine.

U promulgativnom dijelu testamenta stoji da je don Josip *presbiter* ("natpop") trebinjske biskupije, dok u tekstu oporuke piše da je svećenik te biskupije. U uvodu veli da je zdrave pameti i bistre svijesti, ali opterećen godinama, te u takvom stanju i zbog toga želi urediti oporuku svoje posljednje volje. Da je, i prije toga, doista bio bolestan i slabe tjelesne snage svjedoči nam i podatak iz 1803. godine u zaključcima Vijeća umoljenih (Senata). Tom prilikom tražila mu se zamjena, upravo iz spomenutih razloga, na položaju kapelana Glazbenog zavoda ("...capellano stipendiato del Publico Conservatorio...").³⁷

Po ustaljenom običaju don Josip se zahvalio Stvoritelju, Isusu Kristu i preuzvišenoj Majci sv. Mariji i sv. Josipu, svom osobitom zastupniku, Svima svetima, preporučivši im svoju dušu i moleći ih za oprost i dolazak u raj.

Potom je don Josip obdario tri dubrovačke crkve: Katedralu, Sv. Vlaha i Gospu na Dančama, ostavljajući im po 12 grošeta.

Nakon toga je odredio namjenu kamatnjaka (5 : 100) na nekretnine koje se nalaze iznad dvije kuće Antuna Radića, kovača, pa iza *Collegia Scuola Pia*, te iznad kuće Klare, udovice Šimuna Zlatara (Orese), smještene pored toga *Collegia* i iznad vrta i kuće Ivana Stojanovića, papučara, smještena ispod Konala ("...sotto il Conale di Acquedotto..."), koje on posjeduje i drži, kako je zapisano u *Libro delle vendite di Cancellaria del 1801*.³⁸ Ukupna vrijednost je 4.400 dukata. Od dobiti u prvoj godini nalaže svojim skrbnicima da 200 dukata raspodijele s don Grgom Matuškićem, župnikom u Gracu u trebinjskoj biskupiji, između njegovih unuka i praunika koji obitavaju u turskoj Neretvi ("...in Narente Turchesa...").³⁹

Kada je riječ o njegovim bliskim srodnicima u turskoj Neretvi, spomenimo da su bili nastanjeni u župi Brotnjo u bosanskom vikarijatu, i to u Čapljini i Dretelju na desnoj obali Neretve. Njegov

³⁷ PAD, Cons. Rog., 3. 209, 1803., f. 67-67.

³⁸ PAD, Libro delle vendite della Cancellaria.

³⁹ Prema maticama krštenih župe Brotnjo u Gradnicima (*Liber baptizatorum parochie Brotno 1775.-1808. godine Pažine* susrećemo u mjestima na prostoru te župe, u Čapljini i Dretelju.

brat Mate bio je s obitelji nastanjen u Dretelju, a drugi brat Mijo u Čapljini.⁴⁰ Kada su doselili na te prostore nije izvjesno. Svakako se to dogodilo u drugoj polovici 18. stoljeća.

Svećenicima don Nikoli Curagichu i don Grgi Matušковиću ostavlja od godišnje dobiti po 1.000 perpera da to bude draga uspomena na njega i da se mole Bogu za dušu njegovu.

Osim toga zapovjedio je svojim skrbnicima, kod kojih su njegova nepokretna dobra, da se iz njegova kapitala, ostvarivanog tijekom života, daje nekom od njegovih rođaka i od bliske mu rodbine za studij na Kolegiju Urbano u Rimu (Collegio Urbano a Roma) ili pak na onom u Loretu, za odjeću i plaćanje svih drugih potreba po 15 dukata dubrovačkih. Ali, trajno i uvijek, taj (odabrani) treba da je rođen u krajevima pod Turskom, a po muškoj lozi iz kuće Pažin, a ne iz neke druge.

Ako iz rečene dobiti, za života skrbnika, a prema njihovu saznanju, ne bi se mogle ispunjavati izložene nakane, zapovjedio je da se to, čim se bude raspolagalo, sjedini s njegovim nepokretnim dobrima u predgrađu (Pile), i da se ne postupi nikako drukčije.

Poslije smrti od njega nominiranih skrbnika zapovjedio je da brigu, za sva vremena, oko njegova kapitala preuzmu sljednici biskupi Mrkana i Trebinja s još dva uvažena svećenika iz grada Dubrovnika, koje bi nakon njihove smrti zamijenila druga dva, po izboru biskupa, s tim da se uvijek u upravljanju drže stroge namjene. Zato moraju biti nominirani časni i sposobni svećenici, administratori. Za te usluge daje im naknadu (4 : 100) od dobiti.

Jedna odredba odnosi se na svećenike iz kuće Pažina. Oni moraju biti bliski rođaci i od veoma bliske mu rodbine, da stanuju u turskoj Neretvi (“...nella Narenta Turcheza...delle Dioecesi di Trebigne...”) ili da je iz one u Bosni,⁴¹ s tim da je rođen u rečenoj biskupiji (Trebinje), a ne drugdje. U svakoj prilici potrebno je autentično svjedočanstvo trebinjskoga biskupa, a kod njega se nalazi i rodoslovlje obitelji Pažin. Po toj osnovi dopušta se da u isto vrijeme budu i po dvojica svećenika iz kuće Pažina dijeleći napola dobit od rečenog kapitala, namijenjenog za to. Sve to vrijedi, pod

⁴⁰ Mr. Ivica PULJIĆ, Hutovo, str. 336-337.

⁴¹ Vjerojatno misli na Pažine koji žive u župama bosanskog vikarijata (biskupije).

uvjetom da rade na brizi i službi puku trebinjske biskupije, u trajanju od barem deset godina.

Ne nađe li se neki otac svećenik iz obitelji Pažin, kako je u prvoj varijanti izložio, u tom slučaju neka rečene dobiti i novce naslijedi neki od otaca svećenika iz kuće Pažina koji stanuju u župi Dubrave u trebinjskoj biskupiji, ali pod uvjetom da su rođeni u nekom predjelu pod Turskom.

A kada nitko od njegovih bližih ne bude mogao biti otac svećenik, u tom slučaju treba, bez ikakva ustezanja, ustupiti dobit, namijenjenu za to, nekom od rođaka u udaljenijem stupnju srodstva.

U godinama, kada budu manjkali svećenici prvog i drugog reda srodstva, odredio je da naimenovani skrbnici ili upravitelji podijele dobit na tri jednaka dijela. Prvi dio prelazi, uvijek, na uvećanje kapitala. Drugi dio neka se koristi za govorenje tih misa na glavnom oltaru, kao elemosina od 20 grošeta, za dušu njegovu i njegovih najbližih. Treći dio, odredio je, da se podijeli siromašnim i bolesnim, te da trajno budu skrbljeni pod izloženim uvjetima.

Ako Božjom voljom uzmanjka u mom rodu (kući) muški potomak, naredio je don Josip svojim upraviteljima da trajno davaju dio dobiti od njegova kapitala župniku župe Dubrava u turskoj Neretvi kao naknadu za njegov trud u toj opustošenoj župi. Drugi dio namijenio je za slavljenje misa, a treći za siromašne, kako je već ranije odlučio.

Dobit od spomenutih 400 dukata ostavio je za trajno govorenje godišnjih misa na glavnom oltaru za života njegovih skrbnika. Poslije njihove smrti njihovi će nasljednici s upraviteljima to raspodijeliti na četiri dijela: prvi za mise za dušu njegovu, drugi za duše njegovih roditelja, treći za duše svih njegovih pokojnih, četvrti za dušu svijetle uspomene biskupa Tudišića.

Isto tako, naredio je, u ulozi skrbnika pokojne Kate Matuško i pok. don Andrije Lazarevića, svojim skrbnicima, da se 571 dukat koji je na pohrani (čuvanju) kod Bratovštine svećenika u Gradu treba dati na upravu i korištenje godišnje dobiti biskupu Trebinja. To bi se dalo, neka se zna, nekima od župnika za govorenje misa, a koji bi s istinskim pregnućem i zalaganjem pokazivali skrb za duše te biskupije, shodno odluci i namjeni spomenutih testatora, umrlih 1757. (Kata Matuško-Lazarević) odnosno 1775. (don Andrija) godine. Isto tako otpisao je i oprostio svima koji mu duguju male novčane iznose.

Na kraju je za svoje univerzalne nasljednike don Josip odredio svoje bratiće - Ivana, sina Mate, i Filipa, sina Mije Pažina.⁴²

Kad je riječ o don Josipovim bliskim srodnicima, koji žive u turskoj Neretvi, posebno o njegovim univerzalnim nasljednicima - Ivanu, sinu Mate, i Filipu, sinu Mije, više svjetla unose podaci koje nalazimo u maticama župe Brotnjo. Riječ je o prostranoj župi koja se prostirala gotovo od Mostara i Mostarskog blata, duž desne obale Neretve, sve do Metkovića, uključujući Gabelu kao najjužniju točku. Centar te katoličke župe bio je u Gradničima u blizini Čitluka. Kao što je već rečeno, u Dretelju se nastanio don Josipov brat Mate. Tu je živio i Matin sin Ivan, oženjen Jerolimom Arbanasović iz Dretelja. Ivan se po prvi put spominje u maticama župe Brotnjo 24. lipnja 1781. u upisu krštenja sina Mije.⁴³ Drugi Ivanov sin Vito kršten je 27. rujna 1784. godine. Sada se umjesto Jerolime, kao majka djetetu, navodi Ivana Arbanasović. Djetetu je kumovao Marko Pažin (sic Faxinouich). U ulozi krštenog kuma Ivan se spominje (kao Phasinouich) 22. ožujka 1790. Marku, sinu Gašpara Arapovića iz Čapljine, te 1791. Ivanu, sinu Ilije Dugandžića i Ruže Ragusich (Raguž).⁴⁴

Drugi don Josipov univerzalni nasljednik Filip, sin Mije Pažina, živio je u Čapljini. Oženio se Katarinom Ostoić iz istog mjesta. Filip se po prvi put spominje u broćanskim maticama 10. rujna 1784. godine, kada kumuje sinu blizancu Karla Božića iz Dretelja. Drugom Karlovom djetetu (blizancu), istom prilikom, kumuje Mandalena Pažin (Faxinouich).⁴⁵ U ulozi kuma Filip se spominje 15. prosinca 1785. godine, kada kumuje Martinu, sinu Marka Brajkovića iz Dretelja, te 10. siječnja 1793., kada kumuje Boži, sinu Ante Džebića, i 12. ožujka 1794., Ivanu, sinu Nikole Vege iz Čapljine.⁴⁶ Filipov sin Marko kršten je 25. travnja 1805. godine.⁴⁷

⁴² Liber baptizatorum parochie Brotnjo 1775.-1808. (dalje: LBPB 1775.-1808.) sadrži dosta podataka o obitelji Pažin (Pagin, Paginouich, Faxin, Faxinovich). Podataka ima i za druge hrvatske i katoličke obitelji doseljene s lijeve strane rijeke Neretve (Popovo, Hrasno, Hutovo, Dubrave, Stolac...). To se, pored Pažina, odnosi na obitelji Goluža, Krešić, Milanović, Perić, Putica, Raguž (Ragusinouich) i neke druge u manjoj mjeri.

⁴³ LBPB 1775.-1898., f. 97.

⁴⁴ LBPB 1775.-1808., f. 247 i 279.

⁴⁵ LBPB 1775.-1808., f. 145.

⁴⁶ LBPB 1775.-1808., f. 167, 214, 328.

⁴⁷ LBPB 1775.-1808., f. 541.

Od drugih odraslih osoba iz obitelji Pažin u maticama župe Brotnjo spominju se u Dretelju Vito, oženjen Mandalenom Arbanasović iz Čapljine, i Ilija, oženjen Josipom Raguž(inović) iz Dubrava.⁴⁸ Spomenimo da su dvije Pažinke bile udate za osobe iz roda Putica iz Čapljine: Angela za Juru i Katarina za Ivana Puticu.

Nakon prethodne digresije o rodu Pažin spomenimo, na kraju, da je don Josip za skrbnike i upravitelje svoje ostavštine imenovao R. D. Luku Vukića i R. D. Pavu Čumbelića i R. D. Miju Vendraminija.

OPORUKA DON JURE SUNOŽIĆA

Rođen je u selu Glumini, kako to i sam don Jure Sunožić veli: "Io Giorgio Sunosich da Glumina parochia di Trebigne in Popouo..."⁴⁹ Ovaj se rod spominje i u Ravnom u Popovu u upisima dubrovačkih matica.⁵⁰ Školovao se u Fermu u Italiji, odakle se vratio 1709. godine. Po dolasku sa studija biskup Righi ga je postavio za župnika u Trebinji. Zbog turskih progona morao je 1725. napustiti župu i pobjeći u Dubrovnik. Nakon što je isposlovao buruntiju turskih vlasti, ponovo se vratio na mjesto župnika u Trebinji.⁵¹ U maticama mrtvih župe Grad u Dubrovniku zabilježeno je 1733. godine da je umro u dobi od oko 45 godina kao "...sacerdos Tribuniensis Dioecesis..."⁵²

Svoju pisanu oporuku don Jure Sunožić sastavio je 3. kolovoza 1733. u predgrađu Pile, u kući don Damjana Dobroslovića. Promulgacija testamenta izvršena je u Notarijatu u Dubrovniku 26. kolovoza 1733., neposredno nakon don Jurine smrti.⁵³

Oporuku je pisao u okolnostima dobrog duševnog stanja i bistra uma, ali teške tjelesne bolesti, što u svojoj deklaraciji i ističe. Nema sumnje da su progoni i hapšenja, te naporan dušebrižnički rad, uz sve ostale terete, učinili svoje. Tako je relativno mlad i zrele životne dobi napustio ovaj svijet.

⁴⁸ LBPB 1775.-1808., f. 84, 133.

⁴⁹ PAD, Test. Not., No. 76, 1733., f. 81.

⁵⁰ PAD, Liber MM, Grad Dubrovnik 1722.-1728., f. 2.

⁵¹ B. PANDŽIĆ, Trebinjska biskupija u tursko doba, str. 106-109.

⁵² PAD, Liber MRT, Grad Dubrovnik 1729.-1768., f. 31.

⁵³ PAD, Test. Not., No. 76, 1755., f. 81-82'.

Preporučivši svoju dušu Stvoritelju i Isusu Kristu, don Jure je sa po osam grošeta obdario tri dubrovačke crkve: Sv. Mariju Veliku, Sv. Vlaha i Gospu na Dančama.

Potom ostavlja neki legat unuci Ljiljani, supruzi Jure Dobromirovića, koja ga je za života služila.

Spomenutoj Ljiljani nalaže da njegovu dolamu sa devet srebrnih puca dade nekom siromašnom "bastardu". Dolamu, nabavljenu na račun njegova oca Josipa, a koja se nalazi u njegovoj velikoj kući u Čepikućama u jednoj maloj škrinji, ostavlja Mihi Rusinu "rečenom" Sladojević.

Dalje izjavljuje da se u toj kući nalaze neke njegove knjige, te zapovijeda i želi da ih njegovi uvaženi skrbnici prodaju i od ostatka izvrše raspodjelu za slavljenje tih svetih misa za dušu njegovu. Spomenute kuću i kućicu treba prodati po najnižoj cijeni pa i to raspodijeliti za slavljenje svetih misa za dušu njegovu.

Izjavio je da je jedna njegova bačvica (botticchella) kod Nikole Ćuka (Chiuch) u Čepikućama "od 199 ettl.", pa ako uskoro bude prodana, neka se i to dade za slavljenje svetih misa za njegovu dušu. Dalje izjavljuje da ostale dvije ili tri (bačve), u kojima je smješteno žito, ostavlja Nikoli za ljubav.

Jedna njegova sablja, koja se nalazi kod Mihe Božina u Čepikućama, naredio je da se proda i da se dobijeno također dade za slavljenje svetih misa za dušu njegovu.

Zatim govori o poravnanju nekih dugova između Stjepana Ćuka i njegova ujaka Ilije Kordića, u iznosu od jednog cekina, te Ivana Mezzara iz Mravince na iznos od jednog dukata i osam grošeta.

Za neke stvari, koje se nalaze u Dubrovniku u kući don Damjana Dobroslavića, naredio je da se prodaju, a da se za to slave svete mise za njegovu dušu.

Juri Kordiću, svom unuku, ostavlja veliku "skrubicu" (ladicu) i odjevne predmete rađene na "turski" način.

Don Miji Sunožiću, svom stricu i župniku u Ravnom, ostavlja jedan nazuvak (giemberluccho) veliki od turske raše postavljen kožom. Don Miji ostavlja i turske aspre da govori "conto toga" svete mise za njegov račun.

Svom rodaku Iliji Radiću ostavlja jednu dolamu rašnu staru, "collor turchino". Ivanu Kordiću, također rodaku, ostavlja ječermu rašnu staru.

Damjanu Dobroslaviću ostavlja pušku (lovačku).

Juri Kordiću ostavlja neki odjevni predmet od turske raše i jedan vuneni pokrivač ("schiavinu").

Neki sitni novčani iznosi, što se nalaze kod msgr. Righija, koji je već postao biskupom Mrkana (i Trebinja), neka se upotrijebe za njegov pokop, te za brijača koji se brinuo o njemu za njegove bolesti. Ostali novci, koji preostanu ili se nađu, neka se daju za govorenje svetih misa za dušu njegovu, a da to čine njegov stric don Mijo Sunožić i Damjan Dobrosravić. Služkinji Kati, koja je u kući don Damjana Dobrosravića, ostavlja jedan cekin.

Za svoju univerzalnu nasljednicu don Jure je odredio svoju bratаницu Ljiljanu, ženu Jure Dobromirovića. Za skrbnike i izvršitelje svoga testamenta don Jure je odredio msgr. Marka Andrijaševića, nadbiskupa Sofije, msgr. Righija, biskupa trebinjskog, i don Damjana Dobrosravića.

OPORUKA DON ANDRIJE ZVONE

Don Andrija potječe iz obitelji podrijetlom iz Popova. Rod Zvono je živio u Trebinji i Veljoj Međi. S vremena na vrijeme su migrirali i na dubrovačko područje, te ih nalazimo u više mjesta od Čepikuća do Cavtata. Bili su u Dubrovniku dosta brojni i uspješni obrtnici, posebno trgovci. Neki su postali i uspješni pomorci, čak i diplomati.⁵⁴

U dokumentima se spominju i s dvojnim prezimenom Zvono alias Ivanovich, očito po nekom pretku Ivanu Zvoni. Poneki od Zvona, posebno iz don Andrijinoga užeg srodstva, nosili su i pomodno talijanizirano prezime Campanelli, često samo ili u dvojnosti Campanelli vulgo Svone. Tu formu koristili su pretežito Zvone iz Cavtata, mahom pomorci, Nikola, Josip, Kristofor...

Don Andrija Zvono (Svone) školovao se u Kolegiju u Fermu, u Italiji. Iz Kolegija se vratio 1737. i postavljen je za župnika u župi Trebinji u Popovu. Službovao je privremeno, za kratko vrijeme, samo nekoliko mjeseci, u župi Dubrave u trebinjskoj biskupiji. Na tom mjestu zamijenio ga je don Mato Bogojević 12. svibnja 1762.

⁵⁴ M. SIVRIĆ, O nekim upisima hercegovačkih prezimena..., "Hercegovina", 7, Mostar, 1987., str. 99-100.; Đ. KRISTE, Neki novi podaci o razvoju i kretanju rodova na području Trebinje i Cicrine, "Tribunia", 3, Trebinje, 1977.

godine. U podmaklim godinama živio je na području Dubrovnika. U Cavtatu je imao i vlastitu kuću, u kojoj je stanovao i u njoj umro 1799. godine.⁵⁵

Oporuka don Andrije Zvone je “testamentum nuncupativum”, kako to stoji u naslovu. Sastavljen je naknadno, poslije njegove smrti, na osnovi njegove izjave i želje koju je saopćio u svojoj kući u Cavtatu tamošnjem župniku don Franji Paskaliju. To se dogodilo 10. veljače 1799. godine, nešto prije njegove smrti.⁵⁶

Don Franjo Paskali je dao izjavu pred sucima za građanske parnice 21. veljače 1799. godine, neposredno poslije don Andrijine smrti. Njegov su iskaz potpisala dvojica svjedoka, Ivan Skurić i Josip Krešić, don Andrijin srodnik. Izjava je izložena u šest točaka, a svaka se odnosi na neku don Andrijinu odluku.

U prvoj točki iskaza don Franjo izjavljuje da mu je don Andrija Zvono, 10. veljače, kada je bio pri svijesti i razumu, prije svoje smrti koja je uslijedila 16. veljače, u nazočnosti dvojice svjedoka izdao neke naredbe kao izraz svoje posljednje volje. Tako je odredio da svoju kuću u Cavtatu ostavlja svom srodniku Luki, sinu pok. Jakova Sodrnje, ali pod obvezom da u kući drži njegovu služavku Mariju do kraja njezinog života. I kada vrate 500 dukata, koje je don Andrija isplatio (za kuću), neka on bude gospodar za ubiranje “affita” (stanarine) od dijela kuće, kako mu bude volja.

U drugoj točki stoji da je don Andrija ostavio 200 dukata svojoj služavci Mariji. Njoj, Mariji Kristofora Marcoc, ostavlja 50 dukata za uvećanje njezine “dote” (miraza).

Poslije don Andrijine smrti, naredio je u točki četvrtoj, da se za novac rasprodaju sve suvišne stvari u kući.

Za univerzalnog nasljednika (točka peta) don Andrija je odredio Crkvu sv. Nikole u Cavtatu.

Za upravitelje izvršenja svoje oporuke odredio je don Franju Paskalija i don Jakova Vachettija, te da oni, kao sljednici, budu vlasni da učine za Crkvu (Sv. Nikole) ono što im se čini najpotrebitijim.

Pod datumom 21. veljače 1799. u nazočnosti rektora i sudaca proglašena je valjanost izjava, što je zabilježio i potpisao A. Tromba, koadjutor u kancelariji.⁵⁷

⁵⁵ B. PANDŽIĆ, Trebinjska biskupija u tursko doba.

⁵⁶ PAD, Test. Not., No. 88, 1799., f. 137-137'.

⁵⁷ PAD, Test. Not., No. 88, 1799., f. 137'.

Promulgacija testamenta izvršena je 12. lipnja 1799. godine. Na marginama testamenta vidi se da je izvršena distribucija legata namijenjenih za don Andrijinu služavku, Mariju Kristofora Markoč, te nekih odredbi koje se odnose na druge odluke.⁵⁸

IZVORI I LITERATURA

a) Testamenta

Test. Not., No. 76, f. 81-82';
Test. Not., No. 77, f. 150-150';
Test. Not., No. 78, f. 216-216', 217-220.
Test. Not., No. 83, f. 13'-14';
Test. Not., No. 88, f. 24'-25';
Test. Not., No. 90, f. 168-170';

b) Odluke vijeća

Cons. Rog., No. 209, f. 66-67';

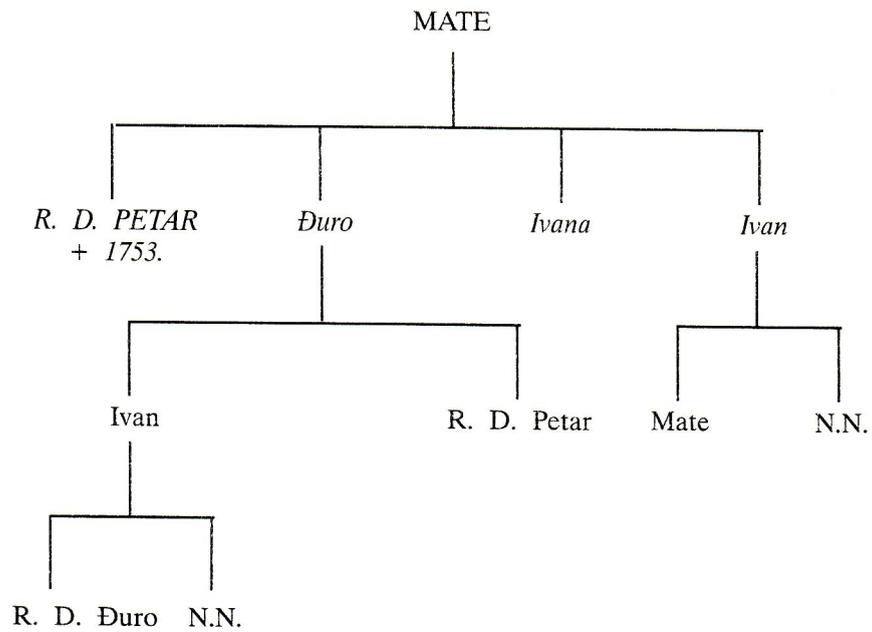
c) Priručnici

Libro de ordinazione e delle usance a della universitatae del Comun di Meleda, f. 146-146';
Pravna enciklopedija, 2. SA, Beograd, 1983., str. 191, 1691.-1694., 1717.
Statut grada Dubrovnika iz 1272. godine, Dubrovnik, 1990., str. 224-226;

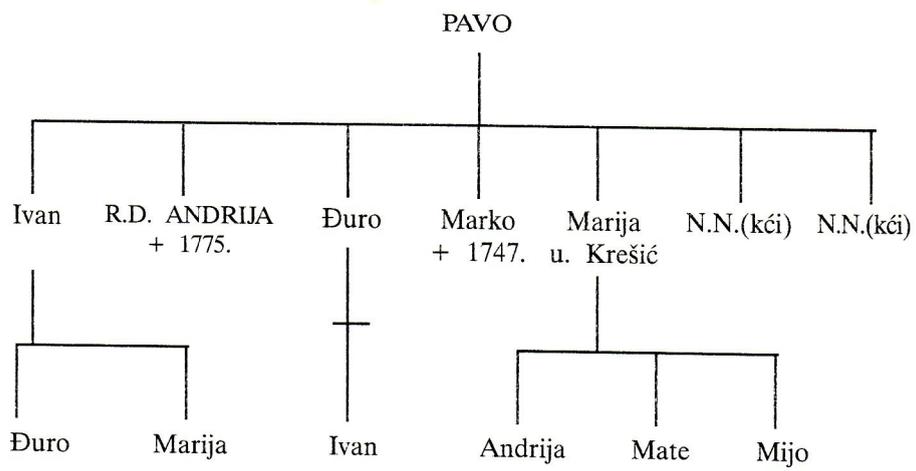
d) Literatura

ČREMOŠNIK, dr. Gregor, *Kancelarijski i notarski spisi*, str. 1-15,
HORVAT, Marijan, *Rimska pravna povijest*, Zagreb, 1943., str. 33, 63, 86-87,
KRISTE, Đuro, *Neki novi podaci o razvoju i kretanju rodova na području Trebinje i Cicrine*, "Tribunia", 3, Trebinje, 1977.,
PANDŽIĆ, dr. Bazilije, *De dioecesi tribuniensi et mercanensi*, Roma, 1964., str. 74, 111, 112, 115,
PANDŽIĆ, dr. Bazilije, *Trebinjska biskupija u tursko doba, Zbornik 1000 godina trebinjsko-mrkanske biskupije*, Mostar, 1984., str. 106-109, 114,
PULJIĆ, mr. Ivica - VUKOREP, Stanislav, *Naša prezimena - korijeni i razvoj*, Hutovo, Mostar, 1994., str. 302-306, 316-317, 319-320, 328, 336-337,
RADIĆ, Franjo, *Knjiga o uredbama i običajima Skupštine i općine Lastovo*, MH JSM, Zagreb, 1911., str. 30,
SIVRIĆ, mr. Marijan, *O nekim upisima hercegovačkih prezimena od početka 18. stoljeća do pada Republike 1808. godine u maticama župe Grad u Dubrovniku, dio I.*, "Hercegovina", 3, Mostar, 1983., str. 138-141, "Hercegovina", 5, Mostar, 1985., str. 102, 108-109, "Hercegovina", 7, Mostar, 1987., str. 99-100,
SIVRIĆ, Marijan - VEKARIĆ, Nenad, *Genealoški prikaz roda Bošković*, HNK "Napredak", 1994., str. 130-131.

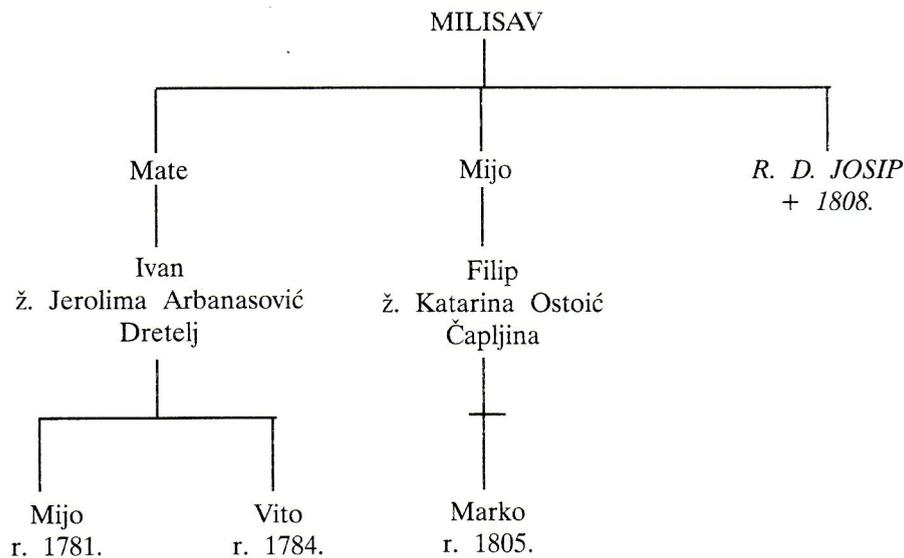
⁵⁸ PAD, *Test. Not.*, No. 88, f. 137'.

Genealoško stablo (dio) testatora R.D. Petra Miloševića

Genealoško stablo (dio) testatora R.D. Andrije Lazzarija

Genealoško stablo (dio) testatora R.D. Josipa Pažina

Mag. Marijan Sivrić

Testamente der Priester des Bistums von Trebinje-Mrkan

Zusammenfassung

In diesem Artikel werden die Testamente von 7 Priestern des Bistums von Trebinje-Mrkan dargelegt. Sie befinden sich in der *X. Serie von Testamenta notaria* des Historischen Archivs in Dubrovnik. Sie datieren aus dem 18. Jh., von einem aus dem 19. Jh. abgesehen.

Es ist Rede von den Testamenten folgender Priester: D. Nikola Bošković (1728-1797) aus 1796 mit der Addition aus 1797, D. Damjan Dobrosravić (1689-1743) aus 1743, D. Andrija Lazarević-Lazzari (+1775) aus 1768 mit der Addition aus 1775, D. Petar Milošević (+1753) aus 1750 mit der Addition aus 1753, D. Josip Pažin (1719-1808) aus 1807, D. Jure Sunožić (1688-1733) aus 1733 und D. Andrija Zvono (+1799) aus 1799.

Die Testamente sind für die Geschichte der Priesterschaft, des Bistums sowie des religiösen Lebens des Bistums von Trebinje-Mrkan im allgemeinen bedeutend. Genauso wichtig sind sie auch für ethnische, demographische und Wanderungsbewegungen auf dem Gebiet dieses Bistums.